

Makalenin Türü / Article Type : Araştırma Makalesi / Research Article
 Geliş Tarihi / Date Received : 23.03.2021
 Kabul Tarihi / Date Accepted : 18.05.2021
 Yayın Tarihi / Date Published : 30.06.2021
 DOI : [10.51576/yegah.901552](https://doi.org/10.51576/yegah.901552)
 e-Issn : 2636-8838

İntihal/Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism.

ÇAMŞIHI YÖRESİ ÂŞIKLIK GELENEĞİ İÇİNDE KADIN ÂŞIK: ÂŞIK HATİCE MİHRAP

TEMÜRTÜRKAN, Derya¹

ÖZ

Âşıklık Türk kültürünün önemli geleneklerinden biridir. Âşıklar ise içinde yaşadıkları toplumun dünya görüşünü, inançlarını, geleneklerini, sanat zevkini yansıtan gelecek nesillere aktarılmasını sağlayan halk sanatçılarıdır. Âşıkların sanatlarına başlamaları aile, çevre, inanç zemini içerisinde oluşmuştur. Âşık Edebiyatının Sivas'taki ilk temsilcilerine XVI. yüzyılda rastlanılmıştır. Yöre Alevi ve Sünni kültürel gelenekler ve inançlar sayesinde, güçlü bir halk şiiri geleneğine sahiptir. Çamşılı Yöresi, Alevi inancına sahip insanların yaşadığı, âşıklık geleneği, tavır, üslup, folklorik zenginlik ve kadın âşıkların yoğunluğu bakımından özel bir bölgedir. Yörede yüzyıllardır süregelen sözlü kültür birikimi, aşıklığın belli kurallara ve kabullere göre oluşması ve bunların genç kuşaklara aktarılması aşıklık kültürün canlı bir şekilde devam etmesini sağlamıştır.

Bu çalışma sürecinde Çamşılı köylerinde aşıklık geleneğinin temel unsurları olan mahlas alma, rüya sonrası âşık olma, saz çalma ve âşıklık geleneği ile ilgili bilgiler katılımcı gözlem temelli

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Derya TEMÜRTÜRKAN, Gaziantep Üniversitesi, Türk Musikisi Devlet Konservatuarı, karyam@hotmail.com <https://orcid.org/0000-0002-3878-6024>.

kültür analizi ile elde edilmiş veriler ve kaynaklar toplanarak âşıklık geleneği ve uygulamaları hakkında görüşmeler yapılmıştır. Sivas, Çamşılı, Başören köyünde yaşamış olan köylüsü Âşık Celal Şahin ve üvey oğlu Hacı Şahin’le görüşülüp alan çalışmada bulunulmuş ve badeli âşık olan yörede farklı adlarla anılan (Âşık Fato, Âşık Kız), Hatice Mihrap mahlasıyla bilinen kadın âşığın hayatı ve eserleri incelenmiştir.

Anahtar Kelime: Âşıklık, Sivas, Kadın Âşık, Çamşılı.

MINSTRELS TRADITION OF ÇAMŞIHI REGION ‘WOMAN MINSTRELS’, “AŞIK HATICE MIHRAP SAMPLE”

ABSTRACT

"Aşıklık" is one of the important traditions of Turkish culture. The "minstrels", on the other hand, are folk artists who ensure that the world view, beliefs, traditions and artistic taste of the society they live in are passed on to future generations. The "minstrels" starting their art has been formed within the grounds of family, environment and belief. The first representatives of Minstrel Literature in Sivas were found in the sixteenth century. The region has a strong tradition of folk poetry, thanks to "Alevi" and "Sunni" cultural traditions and beliefs.

Çamşılı Region is a special area where people with Alevi beliefs live, in terms of the tradition of minstrelsy, attitude, style, folkloric diversity, and the density of "female minstrels". The oral culture accumulation that has been going on in the region for centuries, the formation of minstrelsy according to certain rules and acceptances and the transfer of these to the younger generations have enabled the culture of minstrelsy to continue in a lively way.

During this study, the basic elements of the tradition of minstrelsy in Çamşılı villages were collecting pseudonym, falling in love after dreaming, playing saz, and the tradition of minstrelsy, gathering data and resources obtained through participatory observation-based cultural analysis, and interviews were made about the tradition and practices of minstrelsy. In this study, the basic elements of the tradition of minstrelsy were compiled by scanning the literature on the subject. As an example of female minstrel, the life and works of a female minstrel, known with the "Aşık Hatice Mihrap" (Also known Aşık Fatoğ or Aşık Kız), who is one of the important minstrels in the region, has been examined.

Keywords: Sivas, Woman Minstrels, Çamşılı.

GİRİŞ

Sivas'ta Aşıklık Geleneği

Âşık, içinde yaşadığı toplumun genel-geçer kültür birikimini özümsemiş yazdığı eserleriyle yaşadıkları toplumun dünya görüşüne hâkim, kendisine veya başkasına ait şiirleri söyleyen, irticalen söyleme yeteneğine sahip, badeli/ badesiz halkın karşısında eserlerini sazı ile icra eden halk sanatçısıdır. Konu ile ilgili olarak Köprülü “Âşık, halk arasında umumiyetle saz şairlerine verilen bir isimdir² diye tanımlamıştır. Sivas bölgesinde 16. yüzyıldan itibaren Âşık edebiyatı temsilcileri olan saz şairleri yoğun olarak görülmektedir. Bu bağlamda Kaya, ilk temsilcilere 16. yüzyılda rastlandığını, Kul Hüseyin, Pir Ali, Pir Gaib Abdal, Pir Sultan Abdal ve Samut bu yüzyılda adından söz edilen âşıklardır. XVII. yüzyılda Budala, Hüseyin Abdal, İsmail, Karaoğlan, Kul Mustafa, Senem; XVIII. Yüzyılda da Ali Nebi, Hayranî, Kul Mehmet, Öksüz, Sefil Öksüz Sivas'ta yetişen önemli simalardır. XII-XIII. yüzyıldan itibaren Diyar-ı Rum olarak adlandırılan Anadolu'ya gelen Horasan erenlerinin Sivas Yöresinde de faaliyet gösterdiğini ve bu faaliyetlerle halkın üzerinde Ahmet Yesevî düşüncesini hâkim kılmaya çalıştıklarını ifade eder.³

Sivas bölgesindeki âşıklarda aranan özellikler genel olarak aşıklık geleneği içerisinde uygulanan Mahlas Alma, Rüya Sonrası Âşık Olma (Bade içme), Usta -Çıracak, Atışma – Karşılaşma, Leb - değmez (dudak değmez), Askı (muamma), Dedim - Dedi Tarzı Söyleyiş irticalen Söyleme, Saz Çalma gibi kaidelerin dışında değildir. Âşık adayı çıracıklıktan başlayarak usta âşık olana kadar çeşitli eğitimlerden geçmektedir. Bu âşıkların şiirlerinde mahalli özellikler yer alırken âşıklar şiirlerini genellikle halkın anlayacağı sade yalın bir dille ve zaman zaman aruz vezniyle fakat çoğunlukla hece veznini kullanarak yazmış ve söylemişlerdir. Âşıklar; “Hak Âşığı”, “Badeli Âşık”, “Halk Şairi” ve “Saz Şairi” gibi isimler almışlardır. Sivas'ta aşık kültürü Divriği, Kangal ve Şarkışla ilçelerinde yoğun olarak devam etmektedir. Divriği ilçesinde ise âşıkların yoğunlaştığı neredeyse her evden bir âşığın çıktığı yer olarak Çamşılı Yöresi karşımıza çıkar. Yapılan alan çalışmasında Çamşılı Yöresine dâhil edilen köylerin tamamının Alevi olup Türkmen asıllı olduğu görülmüştür. Yörede âşık sayısının fazla olmasında en başta gelen sebep; yüzyıllar boyu yapıla

² Köprülü F. ,Saz Şairleri, 1962,s.12

³ Kaya, Âşık Edebiyatının Sivastaki İlk Temsilcileri , 2007s.1-17

gelen Cem Ayinleri ve sazla yapılan muhabbet ortamlarıdır⁴. Âşıklar genellikle dert, aşk, gurbet, inanç, tabiat vs. gibi konular işlemişlerdir. Çamşılı ismiyle alakalı olarak yörede anlatılmakta olan bir efsane bulunmaktadır.

Çamşılı Başören köyünde yaşamakta olan kaynak kişi Hasan Hüseyin Şahin (d.1942 -)'den tarafımızca yapılan derleme çalışmasında “Çamşılı” isminin yaşanmış bir efsaneden alındığı ifade edilmektedir. Bu efsane şöyle anlatılmaktadır:

Efsaneye göre Aydın civarlarından gelen Karakesici, doksan dokuz kişiyi öldürmüştür. Yaptıklarından pişmanlık duyup insafa gelir ve suçlarını bağışlayacak bir ulu arar. Bunun üzerine Hacı Bektaş'ın yanına gider. Başından geçenleri bir bir anlatır ve affedilmek istendiğini kendine bir yol göstermesini ister. Bunun üzerine;

Hacı Bektaş, Karakesici'ye kurumuş bir çam verir.

-Bunu yedi yolun çatına ekeceksin etrafına bostan ekeceksin gelene geçene yedireceksin ne zaman ki bu ağaç yeşerir, o zaman suçların affolur der.

Bunun üzerine çamı alır eker, bostan yemyeşil olur gelen geçen bostandan yararlanır. Bir gün oradan geçmekte olan bir adam bostandan bir şey yemek istemez. Karakesici, Hacı Bektaş'ın sözünü hatırlayıp adamın bostandan muhakkak bir şey yemeden geçemeyeceğini söyleyip adamla tartışıp adamı öldürür. Fakat birden ağacın yeşerdiğini fark eder. Ağacı yerinden söküp Hacı Bektaş'a götürürken yolda köylülerle karşılaşır ve öldürdüğü adamın kendilerini tehdit ettiğini köyünüzü başınıza yıkacağım taş üstünde taş bırakmayacağım dediğini söylerler.

Ordan ayrılıp Hacı Bektaş'ın huzuruna çıkar olanları anlatır. Hacı Bektaş:

-Sen artık Hakk'a yettin. Kuru bir ağaç gibiydin, artık yeşerdin der. Kendine bir yer beğen ve yaşamını kur der.

Hünkâr yeşeren çam dalını fırlatır ve Aydın'ın Denizli illerine Düşer. Zamanla Karakesici'nin oğlu Hüseyin Abdal Anadolu'ya açılır. Mısır, Suriye, Irak, İran dolaştıktan sonra Malatya üzerinden Çaltı Çayı çevresine tekkesini kurar. Zamanla çocukları ve onların çocukları tarafından Çamşılı topraklarına yanlarında getirdikleri taliplerini ve dostlarını yerleştirirler. Çamşılı köyleri kurucuları ve sırasıyla, Mehmet Ağa: Kaygısız Köyü -Süleyman Ağa: Çaman köyü, Kamber Ağa:

⁴ Kaya, Çamşık Ozanları, 2002

Başören köyü, İbrahim Ağa'nın çocukları: Çakırağa köyü, Mamoğa köyü, Baloğa köyü, Dışbudak köyü kurmuşlardır. ⁵

Çamşih Yöresi'nde anlatılmakta olan bu efsane, aynı zamanda Doğan Kaya'nın Çamşık Ozanları⁶ adlı kitabında da kaleme alınmıştır.

Çamşih yöresinde halkın sesi olan birçok sanatçı yetişmiştir. Muhlis Akarsu, Feyzullah Çınar, Ali Ertekin, Ali Rıza Yalçın v.s. gibi. Yapılan alan araştırmasında kaynak kişi Okan Şahin ile yapılan görüşmede âşıkların özellikle yapılan festival ve tören ve anma etkinliklerinde bir araya geldiği, hünelerini sergiledikleri belirtilmiştir. Doğan Kaya Sivas-Çamşih Yöresi halk şairleri makalesinde⁷ Âşık Hatice Mihrap'tan kısaca bahsetmiştir.

Bir Kadın Aşık Hatice Mihrap (Âşık Fato)

Âşık Hatice Mihrap Sivas'ın Divriği ilçesinin Başören köyünde H.1310 (M.1892) yılında doğmuştur. Babası Pirzade oğullarından Cafer, annesi Nergis'tir. 10 yaşlarında Başören köyünde Karataş mevkiindeki tarlada çift süren babasına azık (yemek) götürmüş, babası yemeği yedikten sonra eve gelirken Ören denilen bir yerde biraz dinlenmek için oturarak burada uykuya dalmıştır. Rüyasında al bunu iç diye bir ses duyduğunu ve terzilerin yüksüğü büyüklüğünde bir cisim ile mercimek tanesi büyüklüğünde kırmızı renkli bir şeyi kendine verdiklerini söyleyip bunu içmesini salık verdiklerini ve senin adın bundan sonra Hatice Mihrap olsun dediklerini. Fakat asla evlenmemesi gerektiğini evlenirse öleceğini söylerler. Akşam Baba eve dönünce Fatma rüyasını anlatır. Baba kızının bu rüyayı kimseye anlatmamasını ister. Fatma kendisine verilen badeyi(doluyu) içtikten sonra deyişler ve duaz-ı İmamlar söylemeye başlar.

Halk arasında dolaşan pek çok menkıbede, âşıkların maddi ve cismani aşktan maneviye ruhani aşk derecesine yükseldikleri, saz çalıp şiir söylemeyi de ilahi vasıtalarla yani ya bir mürşidin ya bir pirin ya da Hızır Aleyhisselamın rüyada yahut hakikatte tecellisi ile öğrendiklerinden bahsedilir.⁸

Âşık Hatice Mihrap'ın rüyasında gelen de bu ilahi (Mürşid, Pir, Hızır) vasıtalarıdır Bundan dolayı halkın telakkisine göre Âşık Hatice Mihrap bir Hak âşığı ve ilham kaynağı da daima ilahi aşktır. Beyitlerinin gece rüyada veya gündüzleri تنها bir yerde geldiğini söyler. Âşık Fatma, Hatice

⁵ Bu derleme çalışması Ekim 2019 tarihinde Sivas ili Divriği ilçesi Başören köyü doğumlu olan, Hasan Hüseyin ŞAHİN'den tarafımızca yapılan derleme çalışmalarında tespit edilmiştir.

⁶ Kaya, Çamşık Ozanları, 2002,s.13-15

⁷ Kaya, Sivas-Çamşih Yöresi Halk Şairleri, 2001,s.237-270

⁸ Köprülü F. , 1962,s.13

Mihrap mahlasıyla komşularının evlerinde veya kendi evinde saz (bağlama) çalıp söylemeye başlar. Zamanla diğer köylerden âşıklar, dedeler gelip Hatice Mihrap'ın deyişlerini dinlemeye başlarlar. Dönem içerisinde Hatice Mihrap güzelliği ve bilgisiyle dikkat çekmeye başlar ve uzun yıllar evliliğe karşı çıkar. Bütün düğüncülerini reddeder ve babasına evlenirse kırk gün içinde öleceğini belirtmesine karşın, babasının yaşlı olması ve toplum baskısı yüzünden babasının ağabeyinin oğlu olan Mahmut Kâhya ile zorla evlendirilir. Fakat rüya gerçekleşir. Kırk gün sonra hasta olur ve ölür. Ölmeden önce “Her kim ki bir vatandaş itikatla üzerime (mezarıma) gelirse Allah'ın izniyle boş göndermem, baş ve diş ağrısında bir nişane gösteririm” diye söyler. 1906'da hayatını kaybeder. Yaşamı ve söylediği şiirler ise Üvey oğlu Hacı Zülfikar Şahin tarafından günümüze kadar aktarılmıştır.⁹

Âşık Hatice Mihrap'ın özelinde âşıkların şifacı kişiliği bağlamında Köprülü, şöyle demiştir.

“Çok serseri ve sefih bir hayat geçiren, bundan dolayı medrese âlimlerinin şiddetli hücumlarına uğrayan birtakım âşıklar hakkında bile ölümlerinden sonra bu türlü halk menkıbelerinin teşekkül ettirildiği, onlara bir kutsiyet atfedildiği bilinmektedir. Bütün bunlar âşıkların tasavvufu ve bilhassa Bektaşilikle olan yakın alakalarının bir tezahürüdür.” (Köprülü, 1999: 167-168)

Yaşadığı dönemde ahlaki açıdan sağlamlık göstermesi, örnek bir kişilik sergilemesi insanların içinde, güven oluşmasını sağlamıştır. Kabri, Divriği ilçesinin Başören köyü mezarlığında bulunmaktadır. Dikdörtgen şeklinde yerden 70 cm yüksekliğinde, üzeri ve etrafı mermerden yapılmıştır. Kabri yaptıran kişi Âşık Hatice Mihrap'ı rüyasında görmesi üzerine yaptırmıştır¹⁰. Özellikle kendi köylüleri ve çevre köylerden gelen insanlar tarafından ziyaret edilmekte, yine köylüsü Emine Şahin'den derlediğimiz kadarıyla kabrinden aldığı bir parça toprağı (cüher) (TDK sözlüğü açıklamasına göre türbeden alınan toprak) ağzına almasından dolayı diş ağrısının geçtiğini yine Hasan Hüseyin Şahin'in düzenli olarak kabrini ziyarete gittiği her seferinde bir miktar toprağı ağzına attığı için 77 yaşında olmasına karşın hiçbir dişinin dökülmediğini, dişlerinin kendi ana dişleri olduğunu belirtmiştir. Âşık Hatice Mihrap'ın Bibisi (Halası) olduğunu belirten Arif Şahin'den alınan bilgiye göre de kendisinin bir beyin hastalığı olduğunu, hastalıktan sonra düzenli olarak kabrine gidip dua ettiğini hatta oradan almış olduğu toprağı yastığının altında sakladığını

⁹ Bu derleme çalışması Ekim 2019 tarihinde Sivas ili Divriği ilçesi Başören köyü doğumlu olan, Mehmet ŞAHİN'den tarafımızca yapılan derleme çalışmalarında tespit edilmiştir.

ağrılarının geçtiğini belirtmiştir. Kabir taşının üzerindeki örtü ziyaretine gelenler tarafından değiştirilmektedir.

Âşıklık geleneğinde rüyada bâde içerek âşıklığa geçiş yapmakta mümkündür bu tarz âşıklara ise “Bâdeli Âşık” denilmektedir. Âşık Hatice Mihrap’ın öğretisinde de görüyoruz ki rüyada bâde içme sonucu âşık dediğimiz sanatçı tipine dönüşmüştür. Alan çalışmalarında Âşık Hatice Mihrap’ın rüya sonucunda irticalen şiir söyleme ve saz çalmaya yeteneği kazandığı belirtilmiştir.

Âşık Hatice Mihrap’ın sanatçı tipine dönüşmesiyle ilgili rüya motifinin mahiyeti hakkında ise Umay Günay şunları ifade etmiştir:

” Rüya motifi iki biçimde yaşamaktadır. Halk Hikâyelerinde kalıplaşmış asıl tipe uygun olarak ve bütün hikâyelerde de aynı unsurları muhafaza ederek ortaya çıkmaktadır. Yaşayan âşıkların hayat hikâyelerinde ise şekil değiştirmeye sebep olmakla beraber, âşık hikâyelerinde olduğu gibi âşıkların hayatını bir sevgiliye bağlamamaktadır. Yaşayan âşiklarda bu motif onlara sanatçı kimliği kazandırmada yardımcı olmaktadır.”
(Günay, 2005: 132)

Toplum tarafından hak âşığı olarak ifade edilen Hatice Mihrap. Ümmi ve badeli, (bade içen âşık, maddi aşktan ruhani aşka yükselir ve bu âşıklar usta elinde yetişmezler ilham kaynakları ilahidir.) bir âşıktır. Kaynak kişi Hacı Zülfikar Şahin’den alınan bilgiye göre Hatice Mihrap 10- 12 yaşlarında sade kişilikten sanatçı kişiliğe geçiş yapmıştır. Rüyasında duyduğu ulu bir ses sayesinde mahlas almıştır. Yerleşik hayat sürmüş, yaşadığı yöreden hiç ayrılmamış, kullandığı dil ve üslup bakımından yörenin geleneksel yaşam biçimine bire bir uygunluk gösteren tavır sergilediği düşünülen bir kadın âşıktır.

Hatice Mihrap herhangi bir usta tarafından yetiştirilmemiş, yaşadığı yöre itibariyle Alevi inancı doğrultusunda Dini-tasavvufi mistik konularda ürünler vermiş. Kutsallık ve sağaltmacı vasfına sahip bir âşıktır. Alan çalışmasında ölümünden sonra Çamşılı köylerinde yeni doğan kız çocuklarına Mihrap isminin verildiği belirlenmiştir.

Çamşılı köyleri Alevi kökenli köylerdir ve kadınlar sosyokültürel anlamda rahat olmasına rağmen kadın âşıkların sıklıkla kadınlardan oluşan köy içi etkinliklerde aile ya da akrabalar arası görgüye dayalı kapalı sanat anlayışını benimsemek zorunda kaldıkları bundan dolayı kadın âşıkların erkek âşıklara göre geri parda kaldığı görülmektedir. Hatice Mihrap’ın yaşadığı dönem göz önünde bulundurulduğunda teknolojinin henüz köylere ulaşmadığı, eğitimin gelişmediği bir dönemde, Hatice Mihrapın geleneksel anlamda söylediği türkülere ve çaldığı saza dini anlam yüklemesi sanat yaşamında öne çıkmasına ve tanınmasına sebep olmuştur. Erkek âşıklar ise kendilerini yetiştirmek için köy köy, kasaba kasaba gezip usta âşıklara ulaşmışlar ve kendilerini eserlerini

tanıtmak için âşık toplantıları, âşık fasılları, âşık kahvehaneleri gibi sosyal ortam ve olanakları rahatça kullanmışlardır. Köksel, Kadın Âşıklar adlı kitabında kadının konumundan bahsederken Alevi Bektaşî geleneğinde kadının, toplumsal ve dini yaşamın bir parçası olduğunu bundan dolayı kadın saz şairlerinin ortaya çıkmasının yadırganmamış veya daha az yadırganmış olduğunu belirtmiştir. Anadolu köylüsünün yaşantısında kaç-göç olmadığı Buna karşılık namus kavramının önemli olduğu, zina olmadığı, olduğu vakit büyük cezalar verildiği, kadın tiplerini destan ve halk hikayelerindeki tipler olarak değerlendirmenin yerinde olacağını daha sonraki dönemlerde kadının kafes ve peçe arkasına saklandığı dönemin başladığından söz etmiştir.¹¹ Oysaki eski Türklerde kadının konumuna bakıldığında kadının, saygın bir statüye sahip olduğu, Otağın gerçek sahibinin kadın olduğu. Aşa önce kadının eli değdiğine inanılmıştır hatta Tunyukuk Yazıtları'nın 38.satırında kadın bereket tini, olarak bahsedilen Umay'dan "*buralara kadar gelenler geliş zordu dediler ama pek de zorluk çekmediler galiba Tanrı Umay, kutsal yer ve su (ruhları)bize yardımcı oluverdiler niye kaçıyoruz*"(T.Tekin,1994:16-17) diyerek Tanrıça Umay dan bahsedilmiştir. Ayrıca Anadolu da uç beyliklerindeki kahraman Türkmen kadınlar gerektiğinde her türlü fedakarlığı göze alacak Bacıyanı Rum teşkilatını kurmuş birçok başarıya imza atmışlardır. Yine Hacı Bektaş Velayetname'sine Hacı Bektaş'ın rivayetlerini ihtiva eden menakıbname'ye göre Kadıncık ana (Kutlu Melek) bu teşkilatın öncüsü olmuştur.¹²

Çamşılı köylerinde yaşayan ve Alevi-Bektaşî öğretisini temel almış bu insanlar yine bu kurallar çerçevesinde her iki cinsin de Alevi inancı doğrultusunda sosyo-kültürel çağdaş evrensel insana ulaşmaya çalıştıklarını ve bu inanç doğrultusunda kadının serbest ve her zaman erkeğinin yanında tarlada düğünde cemlerde birlikte hareket ettiğini belirtmişlerdir. Alevi- Bektaşî öğretisinde dört kapı kırk makam ilkelerinde Hakikat kapısının, senliğin ve benliğin yok edildiği birlik kapısı olduğunu bu makamda erillik ve dişilik eşdeğerliğinden bahsetmişlerdir.

Hatice Mihrap (Âşık Fato) Şiirleri Ve Yapısal Analizi

Üvey oğlu Hacı Zülfikar Şahin tarafından aktarılan, Âşık Hatice Mihrap'a ait olan bu şiirlere aşğın isim vermediği görülmüştür.

I

¹¹ Köksel, 2012,s.33

¹² Gölpinarlı, 1958,s.18

Sabahtan Pirimin nuru doğuyor	6+5=11 hece ölçüsü	a
Doğmaz ise yarelerim sağılmaz		b
Derdime dermanı haktan dilerim		c
Vermez ise yarelerim sağılmaz		b
Hak dergahına yazımı yazsa		d
Gönülde pirini arasa gezse	-sa -Tam Kafiye	d
Şahı Merdan Ali hali sorsa		d
Solmaz ise yarelerim sağılmaz	- Redif	b
Cehenneme girsem yakar nar beni		f
Hacı Bektaş Veli cismimin sultanı		f
Çağırınca yetişesin ya Ali	-i- Yarım Kafiye	f
Görmez ise yarelerim sağılmaz	- Redif	b
On iki imamlara niyaz bent oldum		g
Ali'yi görünce kül oldum yandım		g
Kırklar meclisinde irfana girdim	-dim Zengin Kafiye	g
Girmez isem yarelerim sağılmaz	- Redif	b
Hatice Mihrabın Hakka niyazı		h
Hak'ta kabul etsin dergah'ta bizi	-z Yarım Kafiye	h
Alinin alnında Zöhre yıldızı	-1 Redif	h
Doğmaz ise yarelerim sağılmaz	- Redif	b

II

Severidim şahı merdan Ali'yi	6+5=11 Hece Ölçüsü	a
Pirim bizi şevkatından ayırma		b
Muhammet Mustafa için hürmet et		c
Lebi şeker şerbet dilden ayırma		b
Kur'anı kerimden dersim öğrendim		d

Yalan bilir bilmeyene söyledim		d
Haydarı Mürtaza diye ağladım	dım Zengin Kafiye	d
Didar olan cemalden dinden ayırma	- Redif	b
Muhammet Mustafa Hayderi kerrar		e
Koyma bizi zulümmatta ya Haydar		e
Yerlerin göklerin sahibi Settar	-r Yarım Kafiye	e
İmandan Kuran'dan dinden ayırma	- Redif	b
Aşık oldum Hakkın aşkı serimde		f
Muhammet Mustafa Ali gönlümde		f
Bu kalemi divit ettim dilimde	-imde Zengin Kafiye	f
Hakkı söyler nefesimden ayırma	- Redif	b
Şahı Merdan sormaz oldu halimi		g
On iki imamlardan tuttum elimi		g
Kırklar kapısında eyle pirimi	-imi Zengin Kafiye	g
Hatice Mihrap didarından ayırma	- Redif	b

III

Pir kurban olduğum Allah	4+4=8'li Hece Ölçüsü	a
Didarına erdir beni		b
Şefaattından geri koyma		c
Didarına erdir beni	-Redif	b
Ağzım divit dilim kalem		d
Hasan Hüseyin'den kelam		d
Elimdedir yeşil alem	-m Yarım Kafiye	d
Didarına erdir beni	- Redif	b
Zeynel'immin ela gözü		e

Bakır'ımın mahir yüzü		e
Muhammed'in güzel özü	-z Yarım Kafiye	e
Didarına erdir beni	- Redif	b
Mahım yüzünü taramış		f
Cafer'e candan ağlamış		f
Ali başını bağlamış	-mış Zengin Kafiye	f
Didarına erdir beni	- Redif	b
Musayı Kazımın gülü		g
İrizamın yeşil donu		g
Muhammed Mustafa'nın nuru	-u Yarım Kafiye	g
Didarına erdir beni	- Redif	b
Taki'nin Naki'nin işi		h
Bak didemden akan yaşı	-ş Yarım Kafiye	h
Hasan Ali Askeri başı	-i Redif	h
Didarına erdir beni	- Redif	b
Günahıma kalma mehti		ı
Şahı görmektir cehti	- Tam Kafiye	ı
Hatice mihrabın ahtı	-i Redif	ı
Didarına erdir beni	- Redif	b

Hatice Mihrap, eserlerinde ümmi olduğu için standart bir kafiye kullanmamıştır. Aynı şiir içerisinde tam, yarım ve zengin kafiyeleri birlikte kullanmıştır. Üslubu özentisizdir. Şiirleri koşma şeklindedir. On birli şiirlerinde 6+5, sekizli şiirlerinde ise 4+4 duraklarını kullanmıştır. Yapı bakımından bağlantısı bir mısra olan türkülere girmektedir. Konularına göre incelendiğinde Boratav'ın yapmış olduğu türkü tasnifine göre, kullandıkları yere göre türküler grubunda dinlik,

mezheplik törenlerinde söylenen türkölere girmektedir¹³ Türköleri konu içeriği bakımından incelendiğinde genelde Hak ve resulü olan Muhammet Mustafa'nın sevdiklerini zikretmiş, Ali'ye ve on iki imamlara bağlılığı dizelerde, simgeleştirilmiş acıların varlığı ile yaşadığı toplumun bilincinin uyarılmasını sağlamak için deyişler ve Duâz İmamlar¹⁴ söylemiştir.(Bknz.I.II.III).

SONUÇ

Halk Edebiyatının ve Halk Müziğinin yaşatılmasında kuşaktan kuşağa aktarılmasında âşıkların büyük rolü bulunduğu, Âşık Edebiyatı'nın Türk halk edebiyatının gelenekleri çerçevesinde Sivas'ın pek çok yöresinde yaşatılmaya devam ettiği görölmüştür.

Âşık Hatice Mihrap'ın öğretisinde rüyada bade içme sonucu sade kişilikten âşık dediğimiz sanatçı kişiliğe döndüğü tespit edilmiştir. Âşık Hatice Mihrap'ın yaşadığı dönem göz önünde bulundurulduğunda bir kadın olarak saz çalma ve türkü söylemenin ayıp sayıldığı, teknolojinin henüz köylere ulaşmadığı, eğitimin gelişmediğı bir dönemde kadın âşıkların erkek âşıklara göre geri kalmasının altında yatan sebep olarak geleneksel anlamda sanat yaşamıyla çok fazla vitrinin önüne çıkma fırsatı bulamamasından kaynaklandığı Âşıklık kültürü bağlamında Kadın âşıkların da halk kültürü içerisinde önemli bir yere sahip ve âşık sanatının asli temsilcileri arasında oldukları, buna rağmen kadın âşıkların toplumsal şartlarda temsil ettikleri cinsiyet ve bu cinsiyetçiliğın kadın âşıkları sanat camiasında geri plana ittiğı tespit edilmiştir. Âşık Hatice Mihrap özelinde yola çıkılarak inançsal ve kültürel birikimlerin gelecek kuşaklara aktarılmasına, yazmış olduğu şiirlerden de yola çıkarak öğretici vasfıyla insanları Alevi Bektaşî inancı dahilinde eğittiğı tespit edilmiştir. Türk kültüründe Mitolojik dönemden günümüze Anadolu'da ve kadının yeri ve önemine değinilmiş. Âşık Hatice Mihrap'ın yaşarken ki işlevinin yanı sıra öldükten sonra da insanların şifa bulmak amacıyla kabrini ziyaret ettikleri ölümünden sonra toplumsal bir takım, şifacılık işlevini devam ettirdiğini göstermiştir. Bade içmesi sonucunda saz çalmaya başladığı belirtilen Âşık Hatice Mihrap'ın ümmi olması ve yaşadığı dönem göz önünde bulundurulduğunda şiirlerinin tümünün kayıt altına alınamadığı bir gerçektir. Günümüze ulaşan şiirlerinin tamamı yukarıda belirttiğimiz şiirlerdir. Dörtlükler biçiminde ve koşma şeklinde yazılmıştır. Yaşadığı

¹³ Öcal Oğuz, 2015,s.247

¹⁴ Duâz İmam: Alevi-Bektaşî geleneğinde on iki İmam'ı öven şiirlerdir..Fikret Türkmen, Şâh Hatayî'nin Alevî-Bektaşî edebiyatındaki etkisi ve düvâzları bahsetmiş bu türün ilk temsilcisinin XVI. Yüzyıl şairi Şâh İsmail Hatayî olduğunu söylemiştir. (2003: 317-328)

yörenin günlük konuşmalarında kullandığı yöresel dil ve söyleyiş şekillerine, şiirlerinde yer verdiği, yer yer Arapça ve Farsçadan dilimize geçmiş kelimeleri yerine göre kullandığı fakat yaşadığı dönem göz önünde bulundurulduğunda, bu kelimelerin anlaşılmama gibi bir problem yaşamadığı sade bir dille yazıldığı, Şiirlerinde zorlamaya düşmediği şiirlerinde kıta sayısının 5 en fazla 7 olduğu görülmüştür. Kadın âşıkların gelenek içerisinde yetişme sürecinden mahrum kalmaları ve bu bağlamda gelişen teknoloji ile değişim dönüşüm sürecinde desteklenmesi gerektiği, kimi problemlere karşın âşıklık görevlerini yerine getirmeleri kadın âşıkların uygun ortamlarda sanatlarını icra etmeleri âşık kimlikleriyle ortaya çıkmaları elektronik kültür ortamlarından yararlanıp eserlerini daha büyük kitlelere duyurmaları ve eserlerinin kayıt altına alınması gerektiği düşünülmektedir.

EKLER

Fotoğraf 1: Hatice Mihrap (Âşık Fato) mezarı..

KAYNAKLAR

- Artun, E. (2017). *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*. Adana: Karahan Kitapevi.
- Çınar, S. (2006). Kadın Âşıkların Müzikal Kimlikleri. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*(8), 3125-3143. Mart 10, 2020 tarihinde alındı
- Çoruhlu, Y. (2015). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Gölpınarlı, A. (1958). *Manakıbı Hacı Bektaş Veli Vilayatnamesi*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Günay, U. (1992). *Türkiye de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kaya, D. (1994). *Sivas'ta Âşıklık Geleneği ve Âşık Ruhsati*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi.
- Kaya, D. (2001). Sivas-Çamşılı Yöresi Halk Şairleri. *Dergipark*, 13(38), 237-270.
- Kaya, D. (2002). *Çamşık Ozanları*. Ankara: Hüseyin Abdak Yayınları Derneği.
- Kaya, D. (2007). Âşık Edebiyatının Sivastaki İlk Temsilcileri . *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları* , 1,17.
- Köksel, B. (2012). *Kadın Âşıklar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Köprülü, F. (1962). *Türk Saz Şairleri*. Ankara: Milli Kültür Yayınları.
- Köprülü, F. (1999). *Edebiyat Araştırmaları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Öcal Oğuz, M. E. (2015). *Türk Halk Edebiyatı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Özarlan, M. (2016). Türkiye’de Âşık Tarzı Şiir Geleneği İçinde Kadın Âşıklar Üzerine Bazı Düşünceler. *Toplumu Dönüştüren Kadınlar Sempozyumu*, (s. 20).
- Tekin, T. (1994). *Tunyukuk Yazıtı*. İstanbul: Simurg.
- Türkmen, F. (2003). “Şah İsmail Hatayi’nin Alevi Bektaşiliği ve Alevi-Bektaş Şairler Üzerindeki Etkileri”, *I. Uluslararası Şah Hatai (Şah İsmail) Sempozyumu Bildirileri* (9–11 Ekim 2003). Ankara: Hüseyin Gazi Kültür ve Sanat Vakfı Yayınları. s. 317–328

Kişisel Görüşmeler

Şahin, Hacı Zülfikar (1930) (üvey oğlu) Başören Köyü, Emekli, Ortaokul Mezunu, Görüşme Tarihi 04.07.2019.

Şahin, Hasan Hüseyin (1943) Başören köyü, Emekli, İlkokul Mezunu, Görüşme Tarihi 12.05.2020.

Şahin, Emine (1960) Başören Köyü, Ev hanımı, İlkokul mezunu, Görüşme Tarihi 17.08.2020.

Şahin, Mehmet (1943) Almanya, Serbest Çalışan, İlkokul Mezunu, Görüşme Tarihi 21.07.2020.

Şahin, Arif İstanbul. (1963) İstanbul, Serbest Çalışan, Ortaokul Mezunu, Görüşme Tarihi 17.01.2021.

Okan Şahin (1980) İstanbul, Serbest Çalışan, Üniversite mezunu, Görüşme Tarihi 23.01.2021.